

כפר דרום ת"ו - שבי דרום

כניסת שבת:

תל אביב 19:27

ירושלים 19:12

באר שבע 19:28

פרשת השבוע
בראי הארץ ומצוותיה
מבית מכון התורה והארץ

פרשת וארץ

פרשת פנחס

כתב: יואל יעקבי

כ"ב תמוז תשע"ה | גיליון 21

"אך בגורל יחלק את הארץ לשמות מטות אבותם ינחלו" (במדבר כו נה)

פרשת פנחס: הגורל מעמיד מול האמת

תשובתו של עכן לטענת יהושע מלמדת אותנו משהו על מהותו של הגורל, ובעצם לא מעט על ההתנהגות הנכונה בחיי כולנו. הגורל קבע לדורות לא רק את הנחלה של כל שבט אלא גם את התנאים לתחולתה של מצוות היובל, שבטלה עם גלות שבטי עבר הירדן, וזו הזדמנות ללמוד על נחלת מנשה.

לעז על הגורל, זה עלול לחבל בחלוקת הארץ לבני ישראל. יש לשים לב שבברייתא הזו לא משתמע כלל שיהושע מבטיח או לפחות גורם לעכן להאמין שהוא יקבל חנינה אם יודה (למרות שרבינא בגמרא כן רומז לכך). כלומר הוא מצפה מעכן להיות בוגר דיו, ולעמוד מאחורי חטאיו כדי שלא ליצור נזק לעם ישראל.

למרבה ההפתעה עכן מקבל את הדברים. הוא יורד מהר מהעץ שטיפס עליו, ובניגוד לאנשים שהאמת איננה נר לרגליהם (ושדבריהם מובאים בלי סוף בתקשורת) הוא מודה: "אמנה אנוכי חטאתי לה' אלוקי ישראל וכזאת וכזאת עשיתי" (שם כ). גם אם ניקח בחשבון את המכה הגדולה שמעשיו של עכן גרמו לעם ישראל במלחמת העי, הרי שקשה שלא להשתאות נוכח גילוי האחריות הזו של מישהו שלא חיכתה לו שום טובת הנאה בדמות כבוד ציבורי. הוא לא חקוק בכותל המזרח של גדולי הצדיקים של עם ישראל, ובכל זאת המעשה שלו ראוי להערכה רבה, ובעיקר להעמקה.

הגורל – מגלה את רצון ה'

נראה שיהושע הבין את הכיוון אליו עכן חותר. עכן לא ראה במעשה שלו פגם גדול. הוא לא פגע באיש, ולא חתר ישירות נגד ה'. בסך הכל הוא הציל לעצמו רכוש שאמור היה ללכת לאיבוד. הבעיה הייתה שהמעשה הזה היה באופן קטבי הפוך לרצון ה'. הוא לא יכול היה להתמודד מול הטענה האמיתית נגדו, אך בהחלט היו לו סיבות, לא מוצדקות כמובן, להיאבק נגדה. והוא אכן מתחיל לנסות את המסלול הזה. אבל יהושע פונה אליו ומסב את תשומת לבו לגדולתו של הגורל, ובכך הוא נוגע בשתי נקודות, כשהראשונה היא, כפי שכבר הזכרנו, גילוי אחריות לאומית, שלא לפגוע בקדושתו של הגורל מה שיגרם לפגיעה בחלוקת הנחלות ובשלום שבתוך עם ישראל.

אך יש כאן נקודה נוספת, פנימית יותר. הגורל מבטא אמת פנימית, כזו שלאדם אין נגיעה בה. הגורל הוא מציאות שאולי נעשתה על ידי בני אדם שהטילו את הגורל, אך היא בעצם מבטאת את רצונו של ה' שרצה שהגורל יצא בצורה כזו. יהושע אומר לעכן: כמו שהגורל בחלוקת הארץ הוא גילוי רצונו של ה' בעניין זה, כך

נחל יבוק - הגבול הדרומי של נחלת חצי המנשה

תנו רבנן: [בשעה שמעל עכן והפיל יהושע גורלות ונפל הגורל על עכן] אמר לו [עכן]: יהושע, בגורל אתה בא עלי? אתה ואלעזר הכהן שני גדולי הדור אתם, אם אני מפיל עליכם גורל – על אחד מכם הוא נופל! אמר לו [יהושע]: בבקשה ממך, אל תוציא לעז על הגורלות, שעתידיה ארץ ישראל שתתחלק בגורל, שנאמר: "אך בגורל יחלק את הארץ" (סנהדרין מג ע"ב, על פי תורה תמימה)

תשובתו של יהושע לעכן – לא עונה על הטענה

סיפורו של עכן המובא כאן הוא מפליא. עכן עמד להיתפס בעוון חמור, שבגינו נגרמה נפילה לכל ישראל. באופן אינסטינקטיבי כמעט, כיאה למי שנתפס 'על חם', הוא מנסה להתחמק. הוא טוען טענה חזקה לכאורה: הרי ברגע שעושים גורל מישהו חייב לצאת! גם אם אתה יהושע ואלעזר הכהן הגדול תפילו ביניכם גורל – אחד מכם יצא.

תשובתו של יהושע מוזרה משהו. הוא לא מתייחס לגופה של הטענה, הוא גם לא עונה את התשובה המתבקשת והנכונה: ה' הוא זה שציווה להפיל את הגורל כדי ללכוד את החוטא (יהושע ז טו). הוא עונה תשובה אחרת, שפונה אל מצפונו הלאומי, שלא לומר הרוחני: אל תוציא

נוהגת בימינו מן התורה. לכל מצווה יש משתנה אחר שגורם לכך שתנהג מן התורה. ליובל ישנה כנראה הדרישה הגבוהה ביותר, והיא שכל עם ישראל יישב בארץ, אבל לא רק יישב בה אלא גם שכל שבט ישכון בנחלה שעלתה לו בגורל. אם להחזיר את עם ישראל לארץ ישראל זה קשה, אך ממבט של שישים ושבע השנים האחרונות זו נראית משימה אפשרית, הרי שלאתר לאיזה שבט משתייך כל אדם זו משימה כמעט בלתי אפשרית בדרך הטבע, וכדי לבצעה נזדקק למלך המשיח (רמב"ם, הל' מלכים פ"ב ה"ג). ובאמת, מצוות היובל אינה נוהגת כבר שנים רבות, למעלה ממאה שנה לפני חורבן הבית הראשון, מאז החלו ניצני הגלות הראשונים עם גלות שבטי עבר הירדן.

נחלת חצי שבט המנשה

רמת הגולן

על נחלות ראובן וגד כבר למדנו מעט בעבר, ונדבר כעת על נחלתו הרחבה מאוד של חצי שבט המנשה, דווקא לא זו של צלפחד שנחלת בנותיו הייתה בצפון השומרון בעבר המערבי של הירדן. נחלת מנשה הייתה בעצם חציו הצפוני של הגלעד, מנחל היבוק וצפונה, אותו חלק שלא היה שייך מעולם לעמון ומואב ולכן לא היה צורך שיטהר על ידי סיחון או עוג. עוד נחלו בני חצי שבט המנשה את הבשן, הכולל את הגולן וסביבותיו, לפחות חלק מהחרמון, וסלכה, הלא היא הר הדרוזים שבסוריה של ימינו, אחד האזורים המככבים במהדורת החדשות כיום בשל מצבה הרעוע של סוריה. לפי הבנת אטלס דעת מקרא (עמוד 110) בדברי הירושלמי (ביכורים סוף פרק א) בניגוד לשטחי ההתיישבות של ראובן וגד, הרי ששטח ההתיישבות של חצי המנשה בממלכת עוג היה מאז ומתמיד חלק ממסורת ההתנחלות של בית יעקב.

הר החרמון

הגורל שלכד אותך הוא כזה. אולי יש לך מה להשיב, אבל אתה יודע ומבין שה' הביא אותך למצב בו אתה עומד מול מעשיך, בכוחך להודות ובכך לבטא אמונה גדולה בה' שהוא זה שהביא אותך למציאות הזו, או לכפור בחטא שעשית וגם, זה חמור יותר, לכפור בהשגחת ה'.

המציאות שאליה ה' מביא אותנו – כמו גורל

את העבודה שעבד עכן בהצלחה, אחרי שנכשל בחטא, אנו פוגשים בחיינו פעמים רבות. בהזדמנויות שונות אנו נתקלים בהחלטות אנושיות שאנו חשים בגללם נפגעים. אם מדובר על החלטות שנעשו בטעות, או חמור מכך מתוך שחיתות – יש צורך להיאבק בכך. אבל לפעמים מדובר על החלטה שאם היא לא הייתה נוגעת אלי – היא הייתה נראית לי לגיטימית לחלוטין (גם אם אפשר היה להחליט אחרת), אבל בגלל שאני מעורב בעניין – הצדדים האישיים שלי גורמים לי להרגיש ממורמר. אין לי כוח לשנות את ההחלטה, אבל בהחלט יש בי כוח 'לתדלק' את רגשות המרמור.

כך זה למשל, אם בנוני ניסה להתקבל למוסד חינוכי מסוים ולא התקבל. אם מדובר על טעות או על אפליה פסולה – בודאי שיש מקום להיאבק, אבל הרבה פעמים גם ההורים יכולים לראות, אם יהיו קצת כנים, שההחלטה של המוסד הייתה הגיונית ולגיטימית. אם אנו חשים שניתן ונכון ולהיאבק בה בצורה מכובדת והוגנת – אדברה, עשו זאת. אבל לפעמים אין בכך טעם, והאדם מפצה את עצמו 'לפחות' ברגשות מרמור. לעיתים רגשות המרמור הללו רק מחכים להזדמנות המתאימה לפרוץ החוצה, ואז כבר על המרמור האישי יכולים להתווסף כמה וכמה חטאים ממשיים, ובראשם נקימה ונטירה. לעיתים, המרמור הזה יכול לדחוף אדם להרוס חברה שלמה, כשהאדם מכוון את התנהגותו לזולת על פי רגשות המרמור שלו, ואז הסכנה בודאי גדולה שבעתיים.

כאן כדאי לאמץ את ההתנהגות שדרש יהושע מעכן, ושהוא אכן נהג בה. ההחלטה של אותו מוסד היא אמנם החלטה אנושית, אבל מי שגרם לנו את המציאות שנוצרה ממנה היא אלוהית. הקב"ה שם אותנו במציאות הזו. החוזה מלובלין אמר שכל מה שקורה לאדם, אפילו אם הדבר נגרם מבעל בחירה הוא רק מה' יתברך. במציאות כזו רגשות המרמור הם מיותרים ומזיקים. האדם נדרש במצב כזה להתרומם מעל הרגשות השליליים ולגלות אמונה ואחריות. אמונה – שמי שהביא אותנו למצב הזה הוא ה' יתברך, ולא פלוני או אלמוני, ואחריות – להבין שאפילו במציאות בה הוא יצא ניזוק (ואין לו יכולת לתקן זאת), אסור לו לתת לרגשות שליליים להשתלט עליו.

הדרישות הגבוהות של היובל ונחלת חצי המנשה

משגלה שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה בטלו היובלות, שנאמר: "וקראתם דרוור בארץ לכל יושביה" (ויקרא כה י') – בזמן שכל יושביה עליה; והוא שלא יהיו מעורבבין שבט בשבט, אלא כולם יושבים כתקן (רמב"ם הלכות שמיטה ויובל י ח, ע"פ ערכין ל"ב ע"ב).

מתי נוהג היובל?

הגורל עליו מדברת פרשתנו הוא לא רק בעל השלכות של רכוש – למי יהיה שייך כל חלק בארץ ישראל, אלא הוא גם בעל השלכות על תחולה של מצוות היובל. רוב המצוות התלויות בארץ אינן נוהגות כיום מן התורה (תרומות ומעשרות ושביעית לרוב הדעות) או שאינן נוהגות בכלל (ביכורים ויובל), ולפי הדעה המקובלת רק ערלה